

DIŞSATIMDA GÜMRÜK İŞLEMLERİ VE UYGULAMASI

OĞUZ ANTER*

I — GİRİŞ

Bilindiği gibi, senelerdir güncelliğini devam ettiren «Ödemeler Dengesi» sorunlarının çözümü amacıyla, dışsatım ve dışsatımda uygulanacak temel politikalar konusundaki çaba ve tartışmalar, her kademedede yoğun bir şekilde sürdürülmektedir.

Nitekim, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında :

«...Yüksek düzeyde saptanan dışsatım hedeflerinin gerçekleştirilmesi özel çaba gerektirecektir... DIŞSATIMLA İLGİLİ İŞLEMLER KARMAŞIK BİR DÜZENDEN KURTARILARAK KOLAYLIKLA UYGULANABİLİR BİR YAPIYA KAVUŞTURULACKTIR...» denilmekle bir taraftan dışsatım girdilerinin en üst düzeylere çıkarılması ve dışsatıma konu ürünlerin çeşitlendirilmesi, diğer yandan da dışsatımla ilgili işlemlerin karmaşık bir düzenden kurtarılması, herkes tarafından anlaşılabilir ve uygulanabilir bir yapıya kavuşturulması da hedef olarak tesbit edilmiştir.

Her türlü mal ve hizmet dışsatımının, gümrük bakımından en az formalitelerle ve kolaylıkla gerçekleştirilmesi, dış ticaret politikasının temel hedeflerinden biri olmalıdır. Ancak, dış ticaret işlemlerinin kontrol edildiği, dış alımda olduğu gibi, yasak lisans usullerinin getirildiği, cins, miktar ve fiyat kontrollerinin yapıldığı, sıkı bir kambiyo denetiminin uygulandığı dönemlerde, gümrük bakımından da dışsatım işlemleri zorunlu olarak, daha fazla kontrol ve formalitelere tabi olmak durumundadır.

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra pek çok ülkede uygulanan kontrollü ve tahditli dış ticaret rejimleri, ülkemizde de uygulanmakta ve halen geçerliliğini korumaktadır.

* Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı

Bu aşamada, gümrük kanunu ve buna dayalı olarak Bakanlığımızca alınan ve uygulamaya konulan kararların dışında, diğer Bakanlık ve kuruluşların kararlarıyla oluşan değişik ve karmaşık mevzuat, dışsatım işlemlerini yönlendirmektedir. Nitekim, ülkemizde de dışsatıma yön veren karar ve uygulamaların ;

1. Ticaret Bakanlığınca yayınlanan İhracat Rejimi Kararı, Yönetmeliği ve sirküleri,

2. Maliye Bakanlığınca yayınlanan Türk Parasının Kıymetinin Korunması Kanununa dayalı Kararlar ve Tebliği,

3. Devlet Planlama Teşkilatı Teşvik ve Uygulama Dairesince alınan ve yayınlanan Karar ve Tebliği,

4. Gümrük ve Tekel Bakanlığınca, Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği hükümleri uyarınca oluşturulan mevzuat,

olmak üzere başlıca dört ana grupta toplanması mümkündür.

Görülüyorki, dışsatımla ilgili formaliteleri yönlendiren mevzuat -ki bunların çoğunun uygulama yeri, daha sonraki bölümlerde de değinileceği üzere, Gümrük Hattı'dır- değişik kamu kuruluşlarının yetki ve sorumlulukları altında alınan ve uygulamaya konulan kararlardan oluşmaktadır.

II — GÜMRÜK KANUNU VE GÜMRÜK YÖNETMELİĞİNİN DIŞSATIM İŞLEMLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİ :

Halen yürürlükte bulunan 1615 sayılı Gümrük Kanununun «Mükellefiyetler» başlığını taşıyan 2. maddesinde : «Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Hattından geçen veya eşya geçiren her şahıs, bu kanun ile buna dayanılarak çıkarılan tüzükler, kararnameler ve yönetmelikler hükümlerine uymakla mükelleftir. Bu mükellefiyet gümrük idarelerinin gerek bu kanunda, gerek başka kanun, tüzük ve kararnamelerde yazılı hükümlere göre yapacağı denetimlere tabi olmak... Kendi adına ve ya başka idareler nam ve hesabına tahsil edeceği her türlü vergi, resim, harç ve ücretleri ödemek veya bunları teminata bağlamak ve kanun, tüzük, kararname ve yönetmeliklerin ifasını şart koyduğu her türlü işlem ve formaliteyi yerine getirmiş olmaktadır...» denilmekle, yurt dışından gelişte olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Hattını terkederek yurt dışına çıkan eşyanın da, Gümrük İdareleri tarafından gerek Gümrük Kanunu gerek diğer kanunların öngördüğü denetime tabi tutulacağı açıkça hükme bağlanmıştır.

Serbestlik ve Kısıntılar : Gümrük Kanununun 18. maddesinde, istisnalar dışında çıkış (ihraç) serbestliği öngörülmüş olmakla beraber, müteakip 19. maddede de, mali ve iktisadi zaruretler halinde **Bakanlar Kurulu Kararıyla** eşyanın giriş, çıkış, transit ve aktarma serbestliğinin kısıtlanabileceği veya kaldırılabilceği hükme bağlanmıştır.

İşte bu madde, dış ticaretin kontrolünde hükümetlere geniş yetki vermiş ve bugüne kadar sürdürülen kısıtlama ve yasaklamaların dayanağını teşkil etmiştir.

Dışsatımla ilgili olarak Gümrük İdarelerince yapılacak işlemler, Gümrük Kanunumuzun dördüncü ayırımını teşkil eden «Çıkış Rejimi» başlığı altında ayrıca ele alınmıştır. Gümrük Kanunumuz, umumî gümrük rejimleri içinde ayrı bir rejim ihdas ederek konuya verdiği önemi ortaya koymuştur.

ÇIKIŞ REJİMİ

Başlıktan da anlaşılacağı üzere Gümrük Kanunumuz, «İhracat-dışsatım» yerine «Çıkış» kelimesini kullanmış, gerek kesin gerek geçici ihracat ve geri gelen eşya ile ilgili tüm işlemleri, «Çıkış Rejimi» içinde ele almış ve düzenlemiştir. Buna göre dışsatım aşağıda açıklanacak olan formaliteleri tamamladıktan sonra gümrük hattını terkedecektir.

1. Beyan Zorunluluğu ve Yükümlülüğü

Beyanname ve Tescil

Gümrük Kanunu Madde 123 : «Türkiye'den kesin olarak çıkarılacak eşyanın yetkili gümrüğe beyanname ile bildirilmesi mecburidir.

Beyannamenin şekli, adedi ve ihtiva edeceği bilgiler ile beyanın tevsikine yarıyan belgelerin mahiyeti ve adetleri ve hangilerinin beyannameye ekleneceği ve sair hususlar Bakanlıkça tayin ve tesbit olunur.

Beyannamenin tescili, deftere kaydı ve üzerine sıra numarası, tarih ve resmi mühür konması ile tamam olur.»

Madde metninden de kolaylıkla anlaşılacağı üzere, evvel emirde, çıkış eşyasının Gümrük İdaresine, bazı istisnalar dışında, yazılı olarak beyan edilmesi zorunludur. Bu beyan mal sahipleri veya Gümrük Kanununun tatbikatında onların vekili sayılan Gümrük Komisyonları tarafından yapılmalıdır. (Madde : 166)

Bakanlıkça tayin ve tesbit edileceği belirtilen beyannamenin şekli ve ihtiva edeceği bilgiler de Gümrük Yönetmeliğinin 911. maddesinde etraflıca açıklanmış bulunmaktadır.

Çıkış Beyannamesi

Gümrük Yönetmeliği Madde 911. «Yazılı beyanlar için Çıkış Beyannameleri kullanılır. Bu beyannameler en az iki nüsha verilir ve aşağıdaki bilgileri kapsar..» denildikten sonra bu bilgilerde şöylece sıralanmıştır.

1. İhracatçının adı ve işyeri adresi,
2. Eşyanın yükleneceği taşıtın cinsi, adı, bayrağı, sefer veya katar numarası, acente veya kumpanyası,
3. Eşyanın gideceği memleket,
4. Kapların sayısı, nevi, marka ve numarası,
5. Eşyanın Cinsi ve nevi,
6. Eşyanın miktarı, saf ve daralı ağırlığı,
7. Eşyanın çıkış kıymeti (Türk ve Yabancı parası olarak)
8. Eşyanın bulunduğu yer,
9. Çıkış işlemini takibe yetkili kılınan komisyoncunun adı soyadı, karne numarası ve imzası,
10. Beyannameyi veren ihracatçı veya sanayici Gümrük Kanununun 118. maddesinin son fıkrası, 261 sayılı kanun ve buna istinaden çıkarılmış kararnameler hükümlerine göre, vergi ve resim iadesi usulünden faydalanmak istediği takdirde, ihraç edilen mamulü imâl eden müessesenin adı adresi ve mamulün imâl yılı ile imalatçı veya ihracatçının bağlı bulunduğu Vergi Dairesinin adı.

Gümrük İdareleri tarafından ihtiyaç duyulan; ihracatçı, ihraç malı ve ihraç malını taşıyacak nakil vasıtasıyla ilgili bu bilgilerin, bir çıkış Beyannamesine kaydedilmesinde zorunluluk vardır.

Gümrük Kanunumuzun 123. maddesinin bir gereği olan «Beyan ve Tescil» işlemlerinin sonuçlandırılabilmesi için beyanın belgelendirilmesi gerekmektedir. Nitekim, «Beyanın Belgelendirilmesi Zorunluluğu ve Beyannameye Eklenecek Belgeler» başlığını taşıyan Gümrük Yönetmeliğimizin 912. maddesinde konuya açıklık getirilmiştir.

Beyanın Belgelendirilmesi Zorunluluğu ve Eklenecek Belgeler

Gümrük Yönetmeliği Madde 912 «Beyan sahipleri beyanlarını belgelemek ve inceleme kontrol ve muayeneyi kolaylaştırmak üzere aşağıdaki belgeleri çıkış beyannamelerine bağlamakla yükümlüdürler» denilmiştir ve belgeler sayılmıştır. Buna göre,

1. Eşyanın faturası,
2. Gerektiği hallerde çeki listesi,
3. Orman ürünleri için istihsal yerinden verilmiş orman nakliye tezkeresi,
4. Bitki ve parçaları için sağlık belgesi,
5. Kontrole tabi eşyada kontrol belgesi,
6. Tekel'e tabi eşyada bu İdarece verilen nakliye tezkeresi,
7. İhracı ilgili kuruluşların iznine tabi eşya için yetkili makamlarca verilen izin belgesi,
8. Gerektiğinde eşyanın yükleneceği nakil aracının geleceğini bildirir acente veya kumpanya belgesi,
9. Dış Ticaret Rejimi ve Türk Parası Kıymetini Koruma Karar ve tebliğlerinin gerektirdiği diğer belgeler (lisans, acente mektubu, tescil beyannamesi, banka mektubu, taahhüt beyannamesi, AET tedavül belgesi gibi)

çıkış beyannamelerine eklenmelidir.

Çıkış Eşyasının Kıymeti

Gümrük Kanunu Madde 125. Eşyanın çıkışı anında beyan edilecek kıymeti, müstakil bir alıcı ile bir satıcı arasında tam ve serbest rekabet şartları altında takarrür etmiş olan çıkış mahallindeki ihrac fiyatıdır.

Eşyanın beyannamesi Türkiye'den son çıkış mahallinde verilmemiş ise, buraya kadar olan nakliye masrafları da, fiyata dahil edilir.

Ancak, ihracata ait her türlü vergi, resim ve harçlar ile ihracatçıya geri verilecek dahili vergi ve resimler ve ihracata müteallik her türlü yardımlar bu fiyata dahil değildir.

2. Beyanname ve Muayeneye Ait İşlemler :

Gümrük Kanunumuzun 126. maddesinde de belirtildiği üzere, bir beyanname ile çıkış işlemi yapılması gereken eşyaya ait beyannamelerin, gümrükçe kabul ve tescili için eşyanın tamamının muayeneye hazır bulundurulması ve deniz, kara ve hava nakil vasıta-

larının, Bakanlıkça tayin edilecek süre içinde geleceğinin tevsiik edilmesi şarttır.

Ticari eşyaya ait çıkış beyannameleri, ya doğrudan doğruya mal sahipleri veya kanuni mümessilleri veya vekilleri tarafından düzenlenir ve imza olunur (Güm. Yön. 916).

Bu aşamada önemli olan bir diğer husus ta, bir çıkış beyannamesinde gösterilebilecek olan eşyanın mahiyetidir. Gümrük Yönetmeliğinin 917. maddesinde; beyannamelerin şahıs itibariyle ve bir taşıta yüklenecek eşya için ayrı ayrı verileceği, başka başka şahıslar tarafından birlikte düzenlenen ve imza edilen veya çeşitli taşıtlarla ihraç olunacak eşyaya ait beyannamelerin, gümrükçe kabul ve tescil olunmıyacağı hükme bağlanmıştır.

Beyannamenin Kabul ve Tescili :

Önceki bölümlerde açıklanan bilgileri ihtiva eden ve beyanı tevsiik eden belgeleri de ekli bulunan çıkış beyannameleri, gümrük idarelerince kabul edilerek tescil edilirler.

Beyannamenin tescili, gümrüklerde tutulan deftere usulü dairesinde kayıt olunmak, üzerine kayıt numarası ve tarih konulmak, görevli memur tarafından imzalanmak ve resmi mühürle mühürlenmek suretiyle tamam olur. Tescil numarası, beyannameye eklenecek bütün belgelere de konulur. Belgelerde noksanlık varsa tescil yapılmadan tamamlattırılır. (Güm. Yön. 919).

Muayene

Gümrük Kanunu Madde 130. «Çıkış eşyası 69. maddede sözü edilenler huzurunda, gümrükçe muayene edilerek beyanların sıhhati denetlenir.» Kanunun 69. maddesinde zikredilen ilgililer ise, beyan sahipleri veya temsilcileri veya Gümrük Komisyoncuları'dır.

Maddenin müteakip paragraflarında, denetleme sırasında eşyanın cins, nev'i ve niteliğinin tayininde gümrük laboratuvarlarından istifade edilebileceği, gerekli hallerde mahalli ticaret ve sanayi odalarının uzmanlarından da yararlanılabileceği ve bunlardan da önemlisi, çıkış eşyasının cins ve mahiyetine ve özelliğine göre bazı hükümlere bağlı kalmaksızın ihracatın daha kolay yapılmasını sağlayacak tedbirlerin Bakanlıkça alınabileceği hükme bağlanmıştır.

Eşyanın Muayenesi ile ilgili ayrıntılar, Gümrük Yönetmeliğimizin 922. maddesinde yer almıştır. Buna göre muayenede dikkat edilecek hususları şöylece sıralamak mümkündür.

1. Çıkış beyannamesine ekli olması gereken belgelerin tamam olup olmadığı ve beyana uygun olup olmadığı tesbit edilir ve daha sonra da uygunluk halinde eşyanın bulunduğu mahalle gidilir.
2. Geçici muaflik yoluyla ithal edilmiş herhangi bir ambalaj maddesi, çıkış eşyasında kullanılmış ise ve ihracatçı da mahsup isteğinde bulunmuşsa, geçici giriş beyannamesinin aslı veya tastikli örneği de temin edilmelidir.
3. Genel olarak muayene, mümkün olduğu ölçüde eşyaya zarar vermeyecek tarzda belirlenen şekil ve usul dairesinde yapılır. Özellikle,
 - (a) Eşyanın kab sayısı, marka ve numarası, cinsi, nev'i niteliği, miktar ve kıymeti bakımından beyana uygun olup olmadığı,
 - (b) Mer'î Dış Ticaret Rejimi ve Türk Parası Kıymetini Koruma Kararı ve Tebliğleri hükümlerine göre ibraz edilen belgelerle eşyanın niteliklerinin uygun olup olmadığı,

denetlenir ve incelenir.

Standardizasyon hükümlerine göre, kontrole tabi eşyanın muayenesinde kesin bir şüphe bulunmadıkça, yalnız kontrol memurlarınca kaplara vurulan mühürlerin sağlam olup olmadığı denetlenir. Şüphe hasıl olduğunda, gerekirse ihracat kontrol memurlarının huzurunda kaplar açılarak muayene edilir.

4. Daha önceleri geçici kabul yoluyla girmiş ve ihrac eşyasının ambalajında kullanılmış herhangi bir ambalaj maddesinin ve sınıfları da tesbit edilerek yüklemekten önce beyannamesine işaret edilir.
5. Eşyanın ihracı dolayısıyla Gümrük Kanununun 118. maddesinin son fıkrası ve 261 sayılı Kanun ve Kararnameler gereğince bazı vergi ve resimlerin iadesi icap ediyorsa, bu konudaki karar ve tebliğler dairesinde gereken işlemler yapılır.

Yapılan bütün bu denetim işlemlerinden sonra beyanın doğruluğuna kanaat getirilmesi halinde, muayene sonuçları çıkış beyannemesinin ilgili sütununda gösterilerek eşya, taşıta yüklenmek üzere kolcu nezaretine terkedilir.

3. Gümrük Kuruluşu Olmayan Yerlerden Yapılacak Yaş Meyve ve Sebze İhracatı :

Yaş meyve ve sebze gibi beklemeye tahammülü olmayan ta-

rim ürünlerinin ihracatında, diğerlerine nazaran bazı kolaylıklar getirmiştir. Şöyleki, istihsal bölgelerinde, yaş meyve ve sebzenin taşıta yüklendiği mahallerde Gümrük İdarelerinin bulunamayacağı dikkate alınarak, bu tür ürünlerin Gümrük İdaresi bulunan yerlere taşınarak gümrük işlemlerinin yapılması yerine, yükleme mahallinde Tarım Bakanlığı elemanlarının gözetimine ve düzenlediği belgelere hağlı kalarak gereğinin yapılması benimsenmiştir. Bu konuda Gümrük Yönetmeliğinin 949. maddesindeki hüküm aynen şöyledir :

Gümrük Kanunu Madde 949. Gümrük Kuruluşu bulunmayan istihsal bölgelerimizden ihraç edilecek ve 6968 sayılı Kanununun 13. maddesine göre Tarım Bakanlığı Teşkilâtına bağı yetkili memurların gözetiminde araçlara yüklenerek mühür altına alınan ve Çıkış Gümrüğüne sevk edilen sebze ve meyvanın cins ve miktarı ile bunlar çıkış lisansına tabi ise ilgili mercilerden verilmiş çıkış lisansında uygunluğuna dair imzalı bir belge verilmesi kaydıyla, Sınır Gümrüğüne, belgesine uygunluğu halinde çıkış beyannamesi tescil ve çıkış işlemi yapılır.

Standart meyvalar hakkında, yukarıdaki fıkrada belirtilen hususlar, Ticaret Bakanlığı Kontrolörlерince yerine getirilir.

4. Yurtdışına İhraç Eşyası Götüren Taşıtlarla İlgili İşlemler :

Buraya kadar yapılan açıklamalarda, ihracatçı ve ihraç malı açısından Gümrük formaliteleri ve gümrükte yapılan denetim üzerinde durulmuştur. Oysa, çıkış işleminin bir diğer yönü de, ihraç eşyasını taşıyan kara, deniz ve hava taşıtlarının, Gümrük hattını geçerken tabi olduğu işlemlerdir.

Türkiye'den çıkan eşya, tıpkı girişte olduğu gibi, Uluslararası ticari teamüllerin bir gereği olan Konçimento'ya istinat eder.

Çıkış eşyasını yükleyen kara, deniz ve hava taşıtları, Konşimento sıra numaralarına göre düzenlenmiş olan ve taşıtın hamulesini gösterir bir «Çıkış Manifestosu» tanzim ederek Gümrük İdaresine verirler.

Türk limanlarından yabancı limanlara hareket edecek Türk ve yabancı gemilerin kaptanları, hareketlerinden önce o limandan yükledikleri eşyanın asıl manifestosunu gümrüğe ibraz ile bir örneğini tevdi ederler. Gümrük İdareleri de gecikmeksizin kaptana izin kâğıdı verirler.

Muntazam sefer yapan veya Türkiye'de acentesi bulunan gemilerin manifestoları ve beyan kâğıtları, hareketlerinden itibaren 4 saat içerisinde acentalarınınca verilebilir. (Gümrük K. 39)

Demiryolu ile Türkiye'den çıkarılacak eşyanın da yeteri kadar manifestosu, yük senetleri yetkili Gümrük İdaresine verilir. Bu belgeler verilmeden ve denetim yapılmadan taşıtın hareketine izin verilmez.

Diğer kara ve hava taşıtları için de benzer işlemler uygulanır.

III — AET TOPLULUĞUNA YAPILACAK DIŞSATIMDA DÜZENLENEN BELGELER :

Türkiye ile AET arasındaki ticari ilişkiler dikkate alınarak, topluluğa yapılacak ihracatta düzenlenecek belgelerle ilgili işlemlere de kısaca değinmekte yarar vardır.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ülkeleri arasında bir ortaklık yaratan anlaşmaya dayalı Katma Protokol'ün, mal alış verişine ilişkin maddeleriyle öngörülen malların, Türkiye'den Topluluğa yönelik ihracatında kullanılan ve gümrük idarelerince kontrol ve vize edilen DOLAŞIM BELGELERİ ile ilgili yeni bir yönetmelik, 16515 sayılı 10.1.1979 günlü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Gümrük ve Tekel Bakanlığının 15.2.1979 günlü 27 sayılı Genelgesiyle yayınlanan bu yönetmelik hükümlerine göre, Topluluğa yapılacak ihracatta tercihli rejimlerden ve ticari kolaylıklardan faydalanabilmek için **A. TR. 1** ve **A. TR. 3** belgelerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Yönetmelikte «Serbest Dolaşım Durumu» ve «Dolaşım Belgesi» şöylece tarif edilmiştir.

Serbest Dolaşım Durumu : Türkiye veya Topluluk dışı bir ülke çıkışlı olup Türkiye veya Topluluk üyesi ülkelerde ithâl işlemleri tamamlanmış gerekli gümrük vergisi ve eş etkili vergi veya resimleri tahsil edilmiş ve bu vergi ve resimleri tam veya kısmi bir iadede yararlanmamış mallar, Türkiye veya Toplulukta serbest dolaşım durumunda sayılırlar.

Dolaşım Belgesi : Türkiye veya Topluluk kaynaklı olan veya satılan yahut Türkiye veya Toplulukta serbest dolaşım halinde bulunan malların Katma Protokol hükümlerinden yararlanabilmesini sağlamak üzere İhracatçı ülke yetkili kuruluşlarınca düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen belgedir. Dolaşım Belgeleri A. TR. 1 ve A. TR. 3 olmak üzere iki türdür.

A. TR. 1 Dolaşım Belgesi : Malların Türkiye'den Topluluk üyesi bir ülkeye veya Topluluk üyesi ülkelere Türkiye'ye doğrudan doğruya nakledilmeleri halinde düzenlenen belgedir.

A. TR. 3 Dolaşım Belgesi : Türkiye veya Topluluk üyesi ülkelere ortaklık dışı üçüncü bir ülkeye ihraç edilen malların daha sonra Türkiye'ye veya Topluluk üyesi bir ülkeye ithâl edilme olasılığı bulunduğu hallerde fiili ihraç sırasında düzenlenen belgedir.

Dolaşım Belgelerinin Gümrükçe Kontrolü ve Vizesi :

Dolaşım Belgelerinin gümrük idarelerinde kontrolü ve vizesi ile ilgili işlemler, Yönetmeliğin 10 ilâ 14. maddelerinde açıklanmış bulunmaktadır.

Madde 10 : Dolaşım Belgelerinin gümrük idaresince vize edilmesini talep etmek bizzat ihracatçıya veya onun sorumluluğu altında Gümrük Çıkış Beyannamelerini imzalamaya yetkili kanuni temsilcisi yahutta Gümrük Komisyoncusuna aittir.

Yetkili bulunmayan kişiler tarafından yapılan vize talepleri gümrük idaresince reddedilir.

Madde 11 : Gümrük idareleri, vize edilmek üzere ihracatçılar tarafından ibraz olunan Dolaşım Belgelerinin doğruluğunun kontrolünü ve Dolaşım Belgesinde kayıtlı eşyanın muayenesini yapmakla yükümlüdürler.

Gümrük İdareleri;

a) Dolaşım Belgelerinin IV. bölümdeki şartlara (yeni Dolaşım Belgelerinin düzenlenmesi ile ilgili kurallara) uygun olup olmadığını,

b) İhraç konusu malın cins, nevi, nitelik ve miktar itibarıyla dolaşım belgesindeki kayıtlara uygun olup olmadığını,

c) İhraç konusu malın Türkiye kaynaklı olduğunu veya Türkiye kaynaklı sayıldığını yahut Türkiye'de serbest dolaşım durumunda bulunup bulunmadığını, mala ait diğer ihraç belgeleri yanında nakliyeciler tarafından verilen (kara, demiryolu, deniz ve ha-

va yoluyla yapılan taşımalar dahil) konşimento, manifesto veya yük senetlerini de incelemek ve,

d) İhraç konusu eşyayı Gümrük Yönetmeliğindeki esaslara göre muayene etmek suretiyle, kontrol ederler.

Dolaşım Belgelerinin ve eşyanın kontrolü yapıldıktan sonra vize işlemine geçilir.

Madde 12 : Gümrük vizesine ayrılmış olan bölümün doğru olarak ve eksiksiz doldurulması şarttır. Yanlış veya eksik olarak yapılan vize işlemi belgeyi geçersiz kılar ve sonradan kontrol sebeplerinden birini teşkil eder.

Gümrük idareleri vizeye ayrılmış olan bölüme,

a) İhracat beyannamesinin tarih ve sayısını,

b) Gümrük idaresinin açık posta adresini,

c) Muhakkak okunabilecek şekilde olmasına özen göstererek yazı makinası veya mürekkepli kalemle ve matbaa harfleriyle yazırlar.

d) İdarenin damgasını vizeye ayrılmış bölümdeki işaretli yere basarlar, tarih, imza ve kaşe koymak suretiyle vize işlemini tamamlarlar.

Madde 13 : Vize işlemi tamamlanan Dolaşım Belgeleri fiili ihracat gerçekleşir gerçekleşmez veya garanti altına alınır alınmaz, ihracatçıya verilmek üzere hazır bulundurulur.

IV — EKONOMİK GÜMRÜK REJİMLERİNDE YENİ GELİŞMELER VE DIŞSATIMA KATKILARI

Genel bir ifadeyle, bir ülkenin gümrük rejiminden sözedildiğinde, o ülkeye uygulanan kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelerden oluşturulan bir sistem akla gelir. Bu sistem, bir bütünü oluşturan parçalar gibi, muhtelif rejimlerden oluşur. Nitekim yürürlükteki 1615 sayılı Gümrük Kanunumuzun ikinci kitabında «Gümrük Rejimleri» ele alınmış ve 11 ayrı gümrük rejiminden sözedilmiştir.

Fransız gümrük mevzuatındaki bir tasnife göre, gümrük rejimlerini, «Umumi Gümrük Rejimleri», «Ekonomik Gümrük Rejimleri», «Hususi Gümrük Rejimleri» olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutmak mümkündür.

Ekonomik gümrük rejimleri içinde yer alan «Antrepo Rejimi»nden ve özellikle ihracatta olumlu katkılar sağlayan yeni gelişmelerden söz etmek gerekmektedir.

Antrepo nedir? Genel bir tanımlama ile antrepo, yabancı menşeli bir eşyanın, gümrük denetiminde, belirli bir süre, herhangi bir vergi ve resim ödemeksizin konulduğu mahaller olarak tarif edilebilir.

Gümrük Kanunumuzda da ayrı bir rejim olarak yer alan Antrepo rejiminin, getirdiği pek çok kolaylıklara rağmen tam olarak uygulandığını söylemek mümkün değildir. Bunun başlıca nedeni, antrepo işletmeciliği tekeli kendilerine verilen kuruluşların tüm ülke çapında bu müesseseleri kurup faaliyete geçirememeleridir.

Ülkemizde durum bu iken, özellikle Fransa'da, 1963 lerden itibaren, antrepo rejimini ihracata büyük kolaylıklar sağlayacak şekilde yeniden düzenleme çalışmaları başlatılmış ve antrepo rejiminde reform niteliğindeki bu çalışmalar, 1965 lerde yasal değişikliklerle sonuçlandırılmış ve uygulamaya geçilmiştir.

Fransız antrepo rejiminde geliştirilen yeni uygulama ile :

1. Fransız topraklarında, stok ve dağıtım merkezlerinin kurulumunu kolaylaştırmak,
2. Pazarlama hizmetlerinin kolaylıkla yapılmasına zemin hazırlamak,
3. İhracata bağlı olan sını ve ticari faaliyetlerin gelişmesine yardımcı olmak,
4. Sanayinin ham madde gereksinimini kolaylıkla sağlamak hedef alınmıştır.

Belirlenen ana hedeflere uygun olarak aşağıda açıklanacak yeni antrepo türleri sisteme dahil edilmiştir.

1. İhracat Antrepoları :

İhraç edilecek olan milli menşeli bazı malların konulacağı bir antrepo türü olarak düşünülmüştür.

Bu tür ihracat antreposuna konulmasına izin verilen milli menşeli mahsuller, ihraç edilmiş gibi kabul edilirler ve ihracata tanınan bütün kolaylıklardan yararlanırlar. Örneğin, eşya bu antrepoya konulduğu andan itibaren, vergi iadeleri dahil tüm kolaylıklar ve mali avantajlar aynen uygulanır.

Bu tür antrepoların sağladığı bir diğer kolaylık da ihrac malını taşıyacak nakil vasıtası teminindeki güçlüklerle ve gecikmelere bağ lı olmaksızın, mal bedelinin tahsiline imkân vermesidir.

2. Sanayi Antrepoları :

İçtüketim veya ihracata yönelik faaliyet gösteren sanayie hitap eden yeni bir antrepo türü'dür. Bu tür antrepolar, münhasıran ihracata dönük faaliyet gösteren sanayiler için değil, ihracatla birlikte içtüketim'e hitap eden sanayilerin gereksinim duydukları ham maddelere ait giriş vergilerini erteliyerek imalât yapmaya ve imalât sonunda, ister ihrac edilsin ister içtüketime arzedsin, vergilerin mahsubunun yapılmasına imkân veren bir düşüncenin ürünüdür.

Böylece, geçici kabul rejiminin gereği olan gelen eşyanın tek rar yurtdışına ihracı zorunluluğu ortadan kalkmakta ve günün eko nomik faaliyetlerine daha uygun bir sistem ortaya çıkmaktadır.

3. İç Gümrük Büroları :

Sınır kapılarındaki bekleme sürelerini asgari süreye indirmek ve ihrac mallarının doğrudan yurtdışına sevkini kolaylaştırmak amacıyla yeni bir uluslararası transit şekli «Transit domicilie» geliştirilmiştir.

Genellikle gümrük bürolarının sınır kapılarında bulunduğu dik kate alınırsa, getirilen bu yeni uygulama ile ihrac işlemleri sanayi ve tarım ürünlerinin bulunduğu mahalde yapılmakta ve alıcı ülkeye sevkedilmektedir. Bu amaçla sanayi ve istihsal bölgelerinde veya onlara yakın mahallerde, «Gümrük Büroları» kurulmuştur. Böyle bir sistem içinde hudut kapılarında yapılacak kontroller ise sadece iç gümrük büroları tarafından vurulan kurşun mühürlerin tetkikinden ibaret olup taşıtla beraber gelen ihracat beyannamesinin bir sureti ihrac malını temsil etmektedir.

Özellikle ihracat işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla ilk defa Fransada başlayan bu tür uygulamalara, ülkemizde de yer verildiğini hatta yaş meyva ve sebze ihracatında geliştirilen uygulamanın daha da ileri bir aşamayı teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME :

Gümrük Kanunu ve Yönetmeliğimizin dışsatımı düzenleyen hükümleri, bir başka ifadeyle, nihai aşamada, gümrük hattında oluşan

dışsatım işlemleriyle ilgili olarak önceki bölümlerde yapılan açıklamalar göstermiştir ki, ülkemizde dışsatım işlemleri, değişik kamu kuruluşlarının yetki ve sorumluluk alanı içinde kalan Kanun, Kararname, Tüzük ve Tebliğ hükümlerine göre düzenlenmekte ve oluşturulmaktadır.

Bakanlığımıza bağlı gümrük idareleri de, sadece gümrük kanunu ve yönetmeliğini değil, diğer kamu kuruluşlarınca yürürlüğe konulan çok değişik mevzuatın koyduğu hükümleri de gümrük hattında uygulamaktadır (Güm. Kan. 2).

Bu görüntü, çoğu defa kamuoyunda yalnız yorumlara yol açmakta ve gümrük formalitelerinin fazlalığından söz edilmektedir. Oysa, oldukça liberal bir düşüncenin ürünü olan Gümrük Kanunu muzda ve Yönetmeliğimizde, dışsatım formalitelerini arttıran veya dışsatımcıyı bıkırtan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. **Usulüne uygun olarak tescil edilen bir çıkış beyannamesi ve ona ekli fatura ve çeki listesi yeterli kabul edilmektedir.** Bugünkü uygulamada ortaya çıkan değişik belge ve bilgiler ise diğer yasa ve kararnamelerin bir sonucudur.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planımızın «Dışsatım Politikası» başlığını taşıyan bölümünde aynen «...Dışsatımla ilgili işlemler karmaşık bir düzenden kurtarılarak kolaylıkla uygulanabilir bir yapıya kavuşturulacaktır» denilmiş ve ayrıca;

1. Belirli mallar dışında tüm malların dışsatımının serbest bırakılması,

2. Gümrüklerde, dışsatım ürününün kalite açısından denetiminde uzmanlaşmış kadroların oluşturulması,

3. Merkez Bankası ve gümrük dışındaki tüm başvuru ve denetimin kaldırılması,

temel politikalar olarak benimsenmiştir.

Dileğimiz, bugüne kadar gümrük kanunu ve yönetmeliği dışında Dışticaret Rejimi ve kambiyo tahditlerinin etkisi altında sürdürülen Dışsatım ile ilgili işlemlerin, yukarıda açıklanan plân hedefleri doğrultusunda sadeleştirilmesi ve herkes tarafından uygulanabilir ve anlaşılabilir bir yapıya kavuşturulmasıdır.

KAYNAKLAR

1. 1615 sayılı Gümrük Kanunu, Gümrük Yönetmeliği ve Genelgeler.
2. «Gümrük Politikası Mevzuatı ve Tatbikatı» Hulusi SİDAL.
3. «Le Droit Douanier» Claude J. BEER - Henri TREMEAU.
4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı.